

PRESUDA SUDA

26. listopada 1999.(*)

„Ravnopravnost muškaraca i žena – Odbijanje da se ženu zaposli kao kuharicu u postrojbi Royal Marines”

U predmetu C-273/97,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 177. Ugovora o EZ-u (sada članak 234. UEZ-a) koji je uputio Industrial Tribunal (Radni sud), Bury St Edmunds, Ujedinjena Kraljevina, u postupku koji se vodi pred tim sudom između

Angele Marie Sirdar

i

The Army Board,

Secretary of State for Defence,

o tumačenju Ugovora o EZ-u, a posebno njegovog članka 224. (koji je postao članak 297. UEZ-a), i Direktive Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pogledu pristupa zapošljavanju, strukovnom osposobljavanju i napredovanju te uvjeta rada (SL L 39, 14.2.1976., str. 40.), a posebno njezinog članka 2.,

SUD,

u sastavu: G. C. Rodríguez Iglesias, predsjednik, J. C. Moitinho de Almeida, D. A. O. Edward i R. Schintgen (predsjednici vijeća), P. J. G. Kapteyn, J.-P. Puissochet (izvjestitelj), G. Hirsch, P. Jann i H. Ragnemalm, suci,

nezavisni odvjetnik: A. La Pergola,

tajnik: L. Hewlett, glavna administratorica,

uzimajući u obzir pisana očitovanja koja su podnijeli:

- za A. M. Sirdar, P. Duffy *QC* i D. Rose, *Barrister*, koje je ovlastio H. Slater, *Solicitor*, The Equal Opportunities Commission (Povjerenstvo za jednake mogućnosti),
- za vladu Ujedinjene Kraljevine, J. E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, u svojstvu agenta, R. Plender *QC*, S. Richards, *Barrister*, i R. McManus, *Barrister*,

- za francusku vladu, K. Rispal-Bellanger, predstojnica Odjela za međunarodno gospodarsko pravo i pravo zajednice u Upravi za pravne poslove Ministarstva vanjskih poslova i A. de Bourgoing, predstojnica pravne službe u toj upravi, u svojstvu agenata,
- za portugalsku vladu, L. Fernandes, direktor pravne službe u Glavnoj upravi za poslove Europske zajednice u Ministarstvu vanjskih poslova, i Â. Seiça Neves, član te službe, u svojstvu agenata,
- za Komisiju Europskih zajednica, P. J. Kuijper i M. Wolfcarius, pravni savjetnici, u svojstvu agenata,

uzimajući u obzir izvještaj za raspravu,

saslušavši usmena očitovanja A. M. Sirdar, koju zastupaju P. Duffy i D. Rose; vlade Ujedinjene Kraljevine, koju zastupaju J. E. Collins, R. Cranston *QC*, i R. Plender; francuske vlade, koju zastupa A. de Bourgoing; i Komisije, koju zastupa P. J. Kuijper, na raspravi održanoj 27. listopada 1998.,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 18. svibnja 1999.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Odlukom od 28. travnja 1997., koju je Sud zaprimio 29. srpnja 1997., Industrial Tribunal (Radni sud), Bury St Edmunds, uputio je Sudu zahtjev za prethodnu odluku o šest pitanja na temelju članka 177. Ugovora o EZ-u (koji je postao članak 234. UEZ-a) o tumačenju tog Ugovora, posebno njegovog članka 224. (koji je postao članak 297. UEZ-a), i Direktive Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pogledu pristupa zapošljavanju, strukovnom osposobljavanju i napredovanju te uvjeta rada (SL L 39, 14.2.1976., str. 40.) (dalje u tekstu: Direktiva), posebno njezinog članka 2.
- 2 Pitanja su postavljena u okviru spora između A. M. Sirdar, s jedne strane, i Army Board i Secretary of State for Defence (državni tajnik za obranu), s druge strane, u vezi s odbijanjem zapošljavanja A. M. Sirdar kao kuharice u Royal Marines.

Pravni okvir

- 3 Člankom 224. predviđa se sljedeće:

„Države članice međusobno se savjetuju o poduzimanju koraka potrebnih kako bi spriječile da na funkcioniranje zajedničkog tržišta utječu mjere na čije bi poduzimanje neka država članica mogla biti primorana u slučaju ozbiljnih unutarnjih poremećaja koji utječu na očuvanje javnog poretka u slučaju rata, ozbiljnih međunarodnih

napetosti koje predstavljaju ratnu prijetnju ili radi ispunjavanja obveza koje je prihvatila radi očuvanja mira i međunarodne sigurnosti.” [neslužbeni prijevod]

4 Člankom 2. stavcima 1. i 2. Direktive predviđa se sljedeće:

„1. U smislu odredaba koje slijede, načelo ravnopravnosti znači nepostojanje izravne ili neizravne diskriminacije na temelju spola, a osobito s obzirom na bračno stanje ili obiteljsku situaciju.

2. Odredbe ove Direktive ne dovode u pitanje pravo država članica da iz njezina područja primjene isključe profesionalne djelatnosti i, u slučajevima u kojima je to potrebno, osposobljavanje za djelatnosti kod kojih, zbog njihove prirode ili konteksta u kojima se obavljaju, spol radnika predstavlja odlučujući čimbenik.” [neslužbeni prijevod]

5 Člankom 9. stavkom 2. Direktive predviđa se sljedeće: „Države članice redovito ocjenjuju poslove iz članka 2. stavka 2. i s obzirom na socijalne trendove odlučuju je li opravdano nastaviti s provedbom tih isključenja.. Države članice obavješćuju Komisiju o rezultatima takvog ocjenjivanja.” [neslužbeni prijevod]

Glavni postupak

6 U Ujedinjenoj Kraljevini primjena načela ravnopravnosti muškaraca i žena uređena je odredbama zakona Sex Discrimination Act 1975 (Zakon o zabrani diskriminacije iz 1975.). Člankom 85. stavkom 4. tog zakona predviđa se sljedeće: „Ništa u ovom zakonu ne čini nezakonitim postupak proveden u svrhu osiguravanja borbene učinkovitosti pomorskih, vojnih ili zračnih snaga.”

7 Iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje proizlazi da tijela odgovorna za Royal Marines (Kraljevski marinci) imaju politiku isključivanja žena iz službe na temelju toga što je njihova prisutnost nespojiva sa zahtjevom „interoperabilnosti, to jest, nužnosti da svaki marinac, bez obzira na svoju specijalnost, mora biti sposoban za borbu u specijalnoj postrojbi”. Ova je politika utvrđena u izvješću od 10. lipnja 1994. pod naslovom „Izmijenjena politika zapošljavanja žena u vojsci – učinak na Royal Marines”. U stavku 2. točki (b) tog izvješća, koja je navedena u točki 42. predmetne odluke, navodi se posebno: „U malim korpusima u vrijeme krize i pomanjkanja ljudstva svi pripadnici Rooyal Marinesa moraju u svakom trenutku biti sposobni služiti u specijalnoj postrojbi u skladu sa svojim činom i razinom vještine. [...] Zapošljavanje žena u Royal Marines neće omogućiti osiguravanje interoperabilnosti”.

8 A. M. Sirdar bila je zaposlena u britanskim kopnenim snagama od 1983., a od 1990. radila je kao kuharica u specijalnoj postrojbi u Royal Artillery, te je u veljači 1994. obaviještena da je uvrštena u višak radne snage zbog gospodarskih razloga, s učinkom od veljače 1995. Ovaj višak radne snage, koji je bio rezultat provedene studije troškova obrane, uključivao je više od 500 kuhara.

9 U srpnju 1994. A. M. Sirdar primila je pismo s ponudom da prijeđe u Royal Marines gdje je postojao manjak kuhara, u kojem je bilo navedeno da se za prelazak zahtijeva da prođe početni postupak selekcije i potom osposobljavanje za pripadnike specijalnih snaga. Međutim, kada su tijela odgovorna za Royal Marines shvatila da se radi o ženi i

da joj je ponuda bila upućena greškom, obavijestili su A. M. Sirdar da ne ispunjava uvjete zbog politike isključivanja žena iz te postrojbe.

- 10 Nakon što je postala višak radne snage, A. M. Sirdar pokrenula je postupak kod Industrial Tribunal (Radni sud), Bury St Edmunds, tvrdeći da je žrtva diskriminacije na temelju spola. Budući da je zauzeo stajalište da je za rješenje spora potrebno tumačenje odredaba Ugovora i Direktive, Industrial Tribunal (Radni sud) odlučio je uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

- „1. Jesu li odluke o politikama koje država članica donosi u miru i/ili tijekom priprema za rat, u vezi s pristupom zapošljavanju u oružanim snagama, sa strukovnim osposobljavanjem za oružane snage, s radnim uvjetima u oružanim snagama ili s raspoređivanjem svojih oružanih snaga, kada se takve odluke o politikama donose radi borbene učinkovitosti, izvan područja primjene Ugovora o EZ-u i/ili akata izvedenih iz Ugovora, a posebno Direktive 76/207/EEZ?
2. Jesu li odluke koje tijekom priprema za rat i u miru država članica može donijeti u vezi sa zapošljavanjem, osposobljavanjem i raspoređivanjem vojnika u pomorskim specijalnim postrojbama svojih oružanih snaga koje su predviđene za bliski kontakt s neprijateljskim snagama u slučaju rata, kada se takve odluke donose radi osiguravanja borbene učinkovitosti u takvim postrojbama, izvan područja primjene Ugovora o EZ-u ili akata izvedenih iz Ugovora?
3. Dopušta li članak 224. Ugovora o EZ-u, ako se ispravno tumači, da države članice radi osiguravanja borbene učinkovitosti iz opsega Direktive Vijeća 76/207/EEZ isključe diskriminaciju na temelju spola u vezi sa zapošljavanjem, strukovnim osposobljavanjem [i] uvjetima rada, uključujući uvjete na kojima se temelji otpuštanje u oružanim snagama u miru i/ili tijekom priprema za rat?
4. Može li se na temelju članka 224. iz opsega Direktive Vijeća 76/207/EEZ isključiti politika države članice da u miru i/ili tijekom priprema za rat iz službe interoperabilnih marinaca isključi sve žene? Ako je tako, koje se smjernice ili mjerila moraju primijeniti kako bi se utvrdilo može li se na temelju članka 224. navedena politika na taj način valjano isključiti iz opsega Direktive 76/207/EEZ?
5. Može li se politika države članice da u miru i/ili tijekom priprema za rat iz službe marinaca za koje vrijedi pravilo „interoperabilnosti” isključi sve žene opravdati na temelju članka 2. stavka 2. Direktive Vijeća 76/207/EEZ?
6. Ako je tako, koje mjerilo treba primijeniti nacionalni sud pri razmatranju je li primjena te politike opravdana ili nije?”

Prvo i drugo pitanje

- 11 Svojim prvim pitanjem nacionalni sud pita jesu li odluke koje države članice donesu u vezi s pristupom zapošljavanju, sa strukovnim osposobljavanjem i radnim uvjetima u

oružanim snagama radi osiguravanja borbene učinkovitosti, posebno što se tiče pomorskih specijalnih postrojbi, izvan područja primjene prava Zajednice.

- 12 A. M. Sirdar tvrdi da odgovor Suda mora biti negativan. Ona obrazlaže da ne postoji odredba kojom se izričito oružane snage isključuju iz područja primjene Ugovora i da nikakvo takvo općenito isključenje ne može proizlaziti iz posebnih odstupanja koja su zbog različitih razloga predviđena Ugovorom ili Direktivom.
- 13 S druge strane, vlade Francuske, Portugala i Ujedinjene Kraljevine tvrde da su odluke koje se odnose na organizaciju i upravljanje oružanim snagama, posebno one koje su donesene radi osiguravanja borbene učinkovitosti tijekom priprema za rat, izvan područja primjene Ugovora. Te se vlade oslanjaju prvenstveno na opća razmatranja izvedena iz ciljeva Ugovora ili na njegove posebne odredbe, kao što su članak 48. stavak 4. (koji je nakon izmjene postao članak 39. stavak 4. UEZ-a) i članak 224.
- 14 Komisija smatra da odluke u vezi s organizacijom i upravljanjem oružanim snagama nisu isključene iz područja primjene Ugovora, ali mogu pripadati u odstupanja navedena u njegovom članku 224.
- 15 Donošenje odluka o organizaciji svojih oružanih snaga je na državama članicama, koje moraju donijeti odgovarajuće mjere kako bi osigurale svoju unutarnju i vanjsku sigurnost. Međutim, iz toga ne proizlazi da takve odluke moraju biti općenito izvan područja primjene prava Zajednice.
- 16 Kao što je Sud već ocijenio, jedini članci u kojima Ugovor previđa odstupanja primjenjiva u situacijama koje mogu utjecati na javnu sigurnost su članci 36., 48., 56., 223. (koji su nakon izmjene postali članci 30. UEZ-a, 39. UEZ-a, 46. UEZ-a i 296. UEZ-a) i 224., kojima se uređuju izuzetni i jasno definirani slučajevi. Iz tih se članaka ne može izvesti zaključak da je Ugovoru svojstveno neko opće izuzeće koje obuhvaća sve mjere koje se poduzimaju radi javne sigurnosti. Priznavanje postojanja takvog izuzeća bez obzira na posebne zahtjeve utvrđene Ugovorom moglo bi narušiti obvezujuću prirodu prava Zajednice i njegovu jedinstvenu primjenu (vidjeti u tom smislu presudu od 15. svibnja 1986. Johnston protiv Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary, predmet C-222/84, Zb., str. 1651., t. 26.).
- 17 Pojam javne sigurnosti, u smislu članaka Ugovora navedenih u prethodnoj točki, obuhvaća i unutarnju sigurnost države članice, kao što je to slučaj u glavnom postupku u prethodno navedenoj presudi Johnston, i njezinu vanjsku sigurnost (u tom smislu vidjeti presudu od 4. listopada 1991., Richardt i „Les Accessoires Scientifiques”, predmet C-367/89, Zb., str. I-4621., t. 22. i presudu od 17. listopada 1995., Leifer i dr., predmet C-83/94, Zb., str. I-3231., t. 26.).
- 18 Nadalje, neka od odstupanja predviđenih Ugovorom odnose se samo na pravila u vezi sa slobodnim kretanjem robe, osoba i usluga, a ne na socijalne odredbe Ugovora u koje pripada načelo ravnopravnosti muškaraca i žena, na koje se oslanja A. M. Sirdar. U skladu s ustaljenom sudskom praksom, ovo načelo je načelo opće primjene, a Direktiva se primjenjuje na zapošljavanje u javnim službama (presuda od 21. svibnja 1985., Komisija protiv Njemačke, predmet 248/83, Zb., str. 1459., t. 16. i presuda od 2. listopada 1997., Gerster protiv Freistaat Bayern, predmet C-1/95, Zb., str. I-5253., t. 18.).

- 19 To znači da načelo ravnopravnosti muškaraca i žena ne podliježe nikakvoj općoj rezervi što se tiče mjera za organizaciju oružanih snaga poduzetih zbog zaštite javne sigurnosti, osim moguće primjene članka 224. Ugovora, koji se odnosi na posve izuzetnu situaciju i predmet je trećeg i četvrtog pitanja (presuda Johnston, t. 27.).
- 20 Stoga na prvo i drugo pitanje valja odgovoriti da odluke koje donesu države članice u vezi s pristupom zapošljavanju, sa strukovnim osposobljavanjem i radnim uvjetima u oružanim snagama radi osiguravanja borbene učinkovitosti, nisu općenito izvan područja primjene prava Zajednice.

Peto i šesto pitanje

- 21 Ovim pitanjima, koja treba proučiti prije trećeg i četvrtog pitanja, nacionalni sud pita, može li isključenje žena iz službe u borbenim postrojbama kao što su Royal Marines biti opravdano na temelju članka 2. stavka 2. Direktive, i ako je tako, pod kojim uvjetima.
- 22 A. M. Sirdar i Komisija, a alternativnom argumentacijom i vlade koje su podnijele očitovanja, smatraju da se opravdanje koje se daje za takvo isključenje mora ocijeniti u odnosu na mjerila koja je Sud postavio u presudi Johnston te tako da se osigura posebno poštovanje načela proporcionalnosti. Međutim, vlada Ujedinjene Kraljevine smatra da je sudski nadzor u ovom području nužno ograničen pa se zato treba ograničiti na pitanje jesu li nacionalna tijela mogla opravdano zauzeti stajalište da je predmetna politika nužna i primjerena.
- 23 Na temelju članka 2. stavka 2. Direktive države članice imaju mogućnost isključiti iz opsega te direktive poslove kod kojih, zbog njihove prirode ili konteksta u kojem se obavljaju, spol predstavlja odlučujući čimbenik; međutim, valja napomenuti da se ta odredba, kao odstupanje od individualnog prava utvrđenog u toj direktivi, mora strogo tumačiti (Johnston, t. 36).
- 24 Tako je Sud, na primjer, prihvatio da spol može biti odlučujući faktor za radna mjesta kao što su zatvorski čuvari i glavni zatvorski čuvari (presuda od 30. lipnja 1988., Komisija/Francuska, predmet C- 318/86, Zb., str. 3559., t. 11. do 18.) ili za određene poslove kao što su poslovi policije kada u državi postoje ozbiljni unutarnji nemiri (Johnston, t. 37.).
- 25 Država članica može takve djelatnosti i odgovarajuće strukovno osposobljavanje ograničiti na muškarce ili na žene, prema potrebi. U takvim slučajevima, kao što je jasno iz članka 9. stavka 2. Direktive, države članice dužne su poslove redovito ocjenjivati kako bi odlučile, s obzirom na socijalne trendove, je li opravdano zadržati odstupanje od općeg sustava Direktive (Johnston, t. 37.).
- 26 Pri utvrđivanju opsega bilo kojeg odstupanja od individualnog prava, kao što je ravnopravnost muškaraca i žena, mora se poštovati načelo proporcionalnosti, koje je jedno od općih načela prava Zajednice, kako je to istaknuo Sud u točki 38. presude Johnston. To načelo zahtijeva da odstupanja ostanu unutar granica onoga što je primjereno i potrebno kako bi se postigao postavljeni cilj te da se načelo ravnopravnosti uskladi što je više moguće sa zahtjevima javne sigurnosti koji određuju kontekst u kojem se predmetni poslovi obavljaju.

- 27 Međutim, ovisno o okolnostima, nacionalna tijela imaju određeni stupanj diskrecijskog prava pri donošenju mjera koje oni smatraju nužnima kako bi se jamčila javna sigurnost u državi članici (Leifer, t. 35.).
- 28 Stoga se postavlja pitanje imaju li, u okolnostima ovog predmeta, mjere koje poduzimaju nacionalna tijela, koristeći diskrecijsko pravo koje im je priznato, stvarno svrhu jamčenja javne sigurnosti te jesu li one primjerene i nužne za postizanje tog cilja.
- 29 Kako je istaknuto u točki 7. ove presude, razlog koji je naveden za odbijanje zapošljavanja tužiteljice u glavnom postupku kao kuharice u Royal Marines jest potpuno isključenje žena iz te postrojbe zbog pravila „interoperabilnosti” koje je uspostavljeno s ciljem osiguravanja borbene učinkovitosti.
- 30 Iz spisa u ovom predmetu proizlazi, u skladu s nalazima koje je već utvrdio nacionalni sud, da se organizacija Royal Marinesa bitno razlikuje od organizacije drugih postrojbi u britanskim oružanim snagama, u kojima su oni „čelo kolone”. Nisu brojni, ali predviđeni su da budu prva linija napada. Utvrđeno je da se u ovoj postrojbi zaista i od kuhara zahtijeva da služe kao specijalci na prvoj liniji, da svi članovi te postrojbe imaju raspored i osposobljeni su u tu svrhu i da pri zapošljavanju nema iznimaka od tog pravila.
- 31 U tim su okolnostima nadležna tijela, koristeći svoje diskrecijsko pravo u pogledu toga treba li, s obzirom na socijalne trendove, zadržati predmetno isključenje ne zlorabeći pritom načelo proporcionalnosti, imala pravo zauzeti stajalište da specifični uvjeti raspoređivanja jurišnih postrojbi u sastavu Royal Marinesa, a posebno pravilo „interoperabilnosti” koje se na njih primjenjuje, opravdavaju da te postrojbe u svojem sastavu imaju samo muškarce.
- 32 Stoga na peto i šesto pitanje valja odgovoriti da isključenje žena iz službe u specijalnim borbenim postrojbama kao što su Royal Marines može opravdati na temelju članka 2. stavka 2. Direktive, zbog prirode predmetnih poslova i konteksta u kojem se oni obavljaju.

Treće i četvrto pitanje

- 33 S obzirom na odgovor na peto i šesto pitanje, odgovor na treće i četvrto pitanje je nepotreban.

Troškovi

- 34 Troškovi nastali za vlade Ujedinjene Kraljevine, Francuske i Portugala i za Komisiju, koje su Sudu podnijele svoja očitovanja, ne nadoknađuju se. Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka.

Slijedom navedenog,

SUD,

odlučujući o pitanjima koja je Industrial Tribunal (Radni sud), Bury St Edmunds uputio rješenjem od 28. travnja 1997., odlučuje:

- 1. Odluke koje države članice donesu u vezi s pristupom zapošljavanju, sa strukovnim osposobljavanjem i radnim uvjetima u oružanim snagama radi osiguravanja borbene učinkovitosti nisu općenito izvan područja primjene prava Zajednice.**
- 2. Isključenje žena iz službe u specijalnim borbenim postrojbama kao što su Royal Marines može se opravdati na temelju članka 2. stavka 2. Direktive Vijeća 76/207/EEZ od 9. veljače 1976. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pogledu pristupa zapošljavanju, strukovnom osposobljavanju i napredovanju te uvjeta rada, zbog prirode predmetnih poslova i konteksta u kojem se oni obavljaju.**

[Potpisi]

Objavljeno na javnoj raspravi u Luxembourg 26. listopada 1999.

---

* Jezik postupka: engleski